

УКРАЇНСЬКА ГУНГАРИСТИКА

НАУКОВЕ ПЕРІОДИЧНЕ ВИДАННЯ

ВИПУСК 1

Ужгород
2019

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Факультет історії та міжнародних відносин
Центр досліджень угорської історії та українсько-угорських відносин

Українська гунгаристика

НАУКОВЕ ПЕРІОДИЧНЕ ВИДАННЯ

Випуск 1

Ужгород 2019

Рекомендовано до друку засіданням Центру досліджень угорської історії та українсько-угорських відносин від 27 серпня 2018 р., протокол № 1 та рішенням Вченої ради факультету історії та міжнародних відносин від 20 вересня 2018 р., протокол № 6.

РЕДКОЛЕГІЯ:

Волощук Мирослав – д.і.н., професор кафедри всесвітньої історії Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, директор Центру медієвістичних студій (Івано-Франківськ, Україна)
Данилець Юрій – к.і.н, доцент кафедри археології, етнології та культурології ДВНЗ «УжНУ» (Ужгород, Україна)
Мандрик Іван – д.і.н, професор, модерної історії України та зарубіжних країн ДВНЗ «УжНУ» (Ужгород, Україна)
Прохненко Ігор – к.і.н., доцент кафедри археології, етнології та культурології ДВНЗ «УжНУ» (Ужгород, Україна)
Скиба Іванна – к.і.н, доцент кафедри модерної історії України та зарубіжних країн ДВНЗ «УжНУ», співкоординатор Центру досліджень угорської історії та українсько-угорських відносин (Ужгород, Україна)
Ферков Оксана – к.і.н, доцент кафедри археології, етнології та культурології ДВНЗ «УжНУ», співкоординатор Центру досліджень угорської історії та українсько-угорських відносин (Відповідальний секретар) (Ужгород, Україна)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

ЗУБАНИЧ Ласло – к.і.н., доцент кафедри історії Угорщини та європейської інтеграції ДВНЗ «УжНУ» (Ужгород, Україна)
МІСЬКОВ Іван Олексійович – к.і.н., доцент кафедри педагогіки та суспільних дисциплін Закарпатської академії мистецтв (Ужгород, Україна)

ВІДПОВІДАЛЬНА ЗА ВИПУСК: ФЕРКОВ Оксана – к.і.н, доцент кафедри археології, етнології та культурології ДВНЗ «УжНУ», співкоординатор Центру досліджень угорської історії та українсько-угорських відносин

Українська гунгаристика. Наукове періодичне видання. Вип.1. Ужгород, 2019. – 113 с.

У збірнику розглядаються актуальні питання угорської історії та українсько-угорських відносин, а також окремі проблеми історії Закарпаття, пов'язані з угорською національною меншиною краю. Авторами публікацій є провідні вітчизняні фахівці в сфері гунгаристики. Видання розраховане на науковців, студентів, вчителів, учнів загальноосвітніх шкіл та усіх кого цікавить історія.

РЕДАКЦІЯ Української гунгаристики

Ужгородський національний університет

Факультет історії та міжнародних відносин

Центр досліджень угорської історії та українсько-угорських відносин

Пл. Народна 3, каб.24.

88000 Ужгород, Україна

Email: hungaristica@ukr.net

ISBN 978-617-7344-77-2

ЗМІСТ

Від упорядників	4
Ігор Прохненко. "Устремися чересь горы великия и почаша воевати на живушие ту словѣни...": легенда про переселення угорців вождя Алмоша за Карпати через Верецький перевал	6
Mihók Richárd. Ung-, Bereg-, Ugocsa- és Máramaros vármegyék középkeri vásárai	27
Оксана Ферков. «Історія кохання Ілони Зріні та Імре Текелі: правда та домисли»	33
Галина Рейтій. Адольф Добрянський та активізація суспільно-політичного життя Закарпаття у другій половині XIX ст.	45
Юрій Данилець. Становище православної церкви на Закарпатті в 1938 р. – на поч. 1941 р.	54
Костянтин Куцов. Карпатоукраїнські студенти і угорська політика щодо Підкарпатської Русі 1930-х рр.	72
Павло Леньо. Зміна культурного ландшафту Берегова за часів Сталіна (1944–1953).	82
Оксана Лешко. Державна політика радянської влади як інструмент впливу на римо-католицьку церкву Закарпаття (друга половина 40-х – початок 50-х років XX століття): майновий аспект	91
Іванна Скиба. Питання Верецького перевалу в контексті сучасних українсько-угорських відносин.	100
Автори	111
Правила оформлення наукових статей	112

Історія кохання Ілони Зріні та Імре Текелі: правда та домисли

XVII століття залишається однією з найбільш досліджуваних і суперечливих епох історії Угорщини. Запропонованою статтею автор намагається доповнити один із епізодів історії раннього модерного часу, а саме заплутаної історії кохання вдови князя Ференца I Ракоці Ілоною Зріні та вождя антигабсбурзького руху угорців Імре Текелі. Дослідник робить спробу показати політичні обставини укладення шлюбу та спростувати окремі міфи стосовно цієї події.

Ключові слова: Ілона Зріні, Імре Текелі, Мукачівський замок, Ракоці, антигабсбурзький рух

15 червня 1682 року в Мукачівській фортеці відбулося весілля короля курців і княгині Ілони Зріні, яке за три століття обросло легендами. Мало хто з популяризаторів цієї події міжнародного значення вдається у деталі причин, мотивів та наслідків аристократичного шлюбу. Література науково-популярного жанру та інформаційно-туристичні видання баналізують відносини цих «гравців» політики ранньомодерного угорського суспільства.

Чому ж пропонується розгляд комбінації - правда і домисли? Адже для на перший погляд нібито все зрозуміло. Історики і письменники давним-давно все описали і пояснили: зустрілися, закохалися, хотіли одружитися, довго боролися за своє щастя і нарешті шлюб відбувся і з помпезним весіллям, як то вже було заведено у ті часи. Втім історична дійсність завжди або ж у переважній більшості є набагато прозаїчнішою і менш барвистою, ніж описані письменниками, а нині авторами популярних, туристично-рекламних видань, епізоди, розповіді тощо.

Для початку варто зупинитися на життєписі головних персонажів любовної історії.

Ілона Зріні народилася у ймовірно бл. 1643 р. (ZSILINSZKY 1871: 100, R.VÁRKONYI 2007: 184) в сім'ї графа Петера Зріні (рис 1) та Каталіни Анни Франгепан. Вже у ранньому дитинстві зрозуміла своє місце і призначення у середовищі аристократії. Захоплювалася своїми предками, їхньою участю в загальнодержавних справах. Сучасники вважали її найгарнішою дівчиною, згодом жінкою Угорщини (рис 2). Існує думка, що навіть французький король Людовік XIV був закоханий в неї, і в знак своїх почуттів прислав Ілоні дорогі прикраси. Немає даних про те, щоб «король-сонце» та Ілона Зріні були знайомі особисто.

Хоч у сім'ях аристократів зазвичай шукати наречених для своїх дітей вже у дитинстві, батьки Ілони не поспішали із цим кроком. Можливо їх не влаштовував би нащадок будь-якого аристократа, наскільки б не були вони багаті чи впливові. До того ж як батько так і мати Ілони були активними гравцями політичного життя, не особливо симпатизували з віденським правителем та особливо його політикою щодо угорців. Отож у такій

комбінації не є дивним, що шлюб вже не дуже юної Ілони та красеня, амбітного трансільванського князя Ференца Ракоці став своєрідною політичною угодою про майбутню спільну боротьбу двох (і не тільки) сімей проти габсбурзької політики в Угорщині. (про це написало чимало, докладно див: R.VÁRKONYI 2002).

У березні 1666 року в одному з замків Ракоці – Маковиці (Зборові) відбулося пишне весілля юної Ілони з спадкоємцем трансільванського престолу Ференцем I Ракоці (R.VÁRKONYI 2007: 196). Хоч шлюб укладено за рішенням батьків сучасники говорили про безмежну любов Ференца до своєї чарівної дружини.

Батько Ілони, Петер Зрінї, її перший чоловік князь Ференц I Ракоці, близька родина, у тому числі мати (Каталіна Франгепан) були лідерами угорської групи французько-турецької антигабсбурзької коаліції. Коли імператору стало відомо про «змову» батька Ілони було страчено, майно сім'ї конфісковане. Чоловіка Ілони, молодого князя Ракоці вдалося врятувати від страти величезним викупом у сумі 400 000 золотих таллерів. Ференц Ракоці більше не повернувся до великої політики, у 1676 році у віці 31 рік помер (ZSILINSZKY 1871: 112-113). Таким чином Ілона залишилася сиротою і вдовою. Брат був в ув'язненні. Мати і сестра у віденському засланні!

Після смерті чоловіка Ілона стала законним опікуном дітей та управителькою величезних володінь Ракоці. Тай навіть виконувала частину повноважень спадкового надзупана комітату Шарош. Однією з найбагатших жінок Північної Угорщини.

Імре Текелі народився 1657 р. (ANGYAL 1888), тобто ймовірно був молодшим від Ілони десь на 14 років. Його батько був одним із провідних лідерів Північно-Східної Угорщини у змові 1670 р. Замок Лікава, де жив граф, узятий в облогу військами короля. Штурмом замок було взято, графа смертельно поранено. Юному Імре дивом вдалося врятуватися від смерті (люди його батька вивели його із замку таємним шляхом) і втекти до Трансільванії. Маєтності Текелі влада конфіскувала. Імре у тринадцятирічному віці вирішив взятися за зброю і до кінця життя боротися проти Габсбургів (рис 3).

Цікаво чи джерелом кохання Імре Текелі та Ілони Зрінї була схожа доля або ж однакова ненависть (нелюбов) до Габсбургів? Чи був політичний підтекст або інші владні амбіції в одній зі сторін «любовної історії»? В більшості випадків автори (частіше художнього або публіцистичного жанру) заперечують будь-яку політику у стосунках Імре та Ілони та пишуть про глибокі почуття майже що не з першого погляду. Знаючи особливості історичної епохи і традиції укладання шлюбів у середовищі аристократії у цьому можна трохи засумніватися.

Окремою темою є час і місце знайомства Ілони та Імре.

Джерела про це мовчать. Ймовірно з самого дитинства вони знали одне про одного (знайомими особисто не були). Старші члени їхніх сімей безперечно були знайомими. Адже належали до одного соціального стану та політичного табору.

На приблизний час зародження романтичних стосунків може вказувати лист Ілони Зріні до канцлера Франца Ульріха Кінські (початок 1682 р.) де княгиня пише наступне: «...Імре Текелі мусів чекати на мене п'ять років але ми не впадали у відчай» (TAKÁTS 1922: 323). Тобто стосунки зародилися у 1677 р.

У січні 1677 року бачилися вперше на різних вечерях (R.VÁRKONYI 2008:18). Ініціатором стосунків був Імре Текелі, він пише декілька листів до Ілони у справі ув'язненого в Трансильванії брата Ілони Яноша Зріні. Хоча Міхай Готвар вважає, що саме Ілона будучи у повному відчаї звертається до короля куруців Імре Текелі і просить допомогу (сприяння) у справі ув'язненого брата. У листах написаних Імре Текелі у 1677–1678 рр. до Ілони, дотримуючись шаблонів листування епохи доволі сміливо говорить про свої наміри (R.VÁRKONYI 1989: 117-118)

Перший біограф Ілони Зріні Міхай Горват припускає, що вже у 1678 році (або 1679) Імре Текелі просив руки графині Зріні, адже повертає своїй нареченій, дочці Міхая Телекі перстень (знак заручин). (HORVÁTH 1869: 30, GAÁL 1899: 42).

На думку Тиводара Легоцького саме у 1679 році княгиня Ілона та граф Імре Текелі мали особисту зустріч у Сентміклоші, але не уточняє ані дату, ані причини зустрічі. Інші джерела це не підтверджують (LEHOCZKI 1876: 753).

А ось про зустріч Ілони і Текелі 19 лютого 1680 року (MARKALY 2016: 31) відомо, що це не було побаченням. З джерел говорять про те, що Текелі прибув у супроводі своїх офіцерів і мав обговорити з графинею питання розміщення своїх військ на території володінь Ракоці. Адже Текелі уклав перемир'я з імператором Леопольдом. Згідно цього війська куруців мали бути розміщені на зимівлю у Березькому і Угочанському комітатах, а наступного року у Земплінщині та частині комітату Шариш. Звичайно мова мала йти і про можливий шлюб, але про це не має джерела мовчати.

Ймовірно Текелі і раніше навідувався до Ілони Зріні до замку Маковиця, бо з приводу однієї з таких зустрічей виник скандал, точніше суперечка між Софією Баторі і та її невісткою. Припускаємо, що через своїх вірних слуг княгиня Софія Баторі довідалася про візит Текелі до Маковиці. Княгиня терпіти не могла молодого і амбітного вождя антибагсбурзького руху і тим паче протестанта, і звичайно не могла погодитися щоб той залицявся до вдови її сина і матері її онуків, спадкоємців володінь Ракоці. 3 лютого 1680 року розгнівана Софія Баторі пише листа своїй невістці і звинувачує її у тому, що вона погана матір і «пропонує як товар свою 8 річну доньку Текелі», люди поширюють брудні плітки про це і вгадують «до кого ж навідується граф до Маковиці, та до своєї нареченої ходить». «Якби мій бідний дорогий син жив, то плюнув на нього...». Тобто Софія Баторі звинувачує Ілону що та обіцяла видати свою малолітню доньку за Текелі.

Вже 21 лютого 1680 року Ілона відповідає Софії Баторі, спростовуючи усі плітки і звинувачення, адже вона не могла не прийняти Текелі на обід, як це прийнято у порядних родинах, він прийшов на обід і після відразу ж пішов. Вона не давала жодного приводу для подібних пліток. Ілона просить

виказати «автора» пліток... тощо. (*Тексти листів опубліковані 1873 р. науковому журналі Угорської Академії Наук «Сазадок», див: BUJDOSÓ 1873 A, BUJDOSÓ 1873 b*).

Ці листи та інші джерела дають підстави науковцям вважати, що Софія Баторі була проти можливого шлюбу Ілони та Текелі (MARKALY 2016: 31), тай мабуть на те, що любовні відносини тривали давно.

Ілона взагалі ніколи не афішувала свої почуття і бажання. Як пишуть біографи навіть у найважчі часи (наприклад віденське «ув'язнення» після капітуляції Мукачева) вона була стриманою і небагатослівною. Ніколи не говорила про свої дитячі і юні роки у батьківських володіннях, про щасливі моменти життя, тощо. Отож не має явних доказів того що до одруження Ілона мала ніжні почуття до молодого «короля куруців» Імре Текелі.

Багато обставин були проти цього шлюбу (різне віросповідання, різниця у віці, протест Софії Баторі).

Втім були деякі обставини, що робили шлюб володарки маєностей Ракоці-Зріні, представниці славетного роду Зріні і сміливого, відважного, амбіційного вождя антигабсбурзького руху дуже перспективним.

Міжнародна спільнота також мала певні очікування від шлюбу Зріні та Текелі. Відомо, що Версаль і профранцузький табір польського королівського двору уважно стежили за ситуацією.

Угорська аристократія мала надію, що шлюб стабілізує компроміс з Габсбурзьким двором.

А що хотів Відень ? Габсбурзький двір погоджувався на одруження Зріні і Текелі з надією на укладення / продовження миру з Османами.

Тобто практично усі зацікавлені сторони (не тільки наречені) мала б користь / розраховували на позитивні наслідки шлюбу. Отже шлюб був політично корисним і ймовірно необхідним для стабілізації ситуації у країні.

Єдина особа, яка була послідовно противником шлюбу – княгиня Софія Баторі (після смерті чоловіка князя Дьордя II Ракоці повернулася на католицтво і була провідницею рекатолизації Північно-Східної Угорщини) померла у 1680 році.

Щоб укласти шлюб (одружитися) для представників аристократії потрібно було отримати згоду короля (імператора). Ілона Зріні не наважилася одружитися без дозволу імператора, адже це могло б загрожувати майбутньому її дітей. Після тривалих роздумів, коливання тощо, 4 листопада 1680 року пише листа генералу Капрарі у якому «інформує про пропозицію Імре Текелі. Графиня розповідає, що Текелі неодноразово просив зустрічі щоб «засвідчити про свої наміри». Через свого слугу Еденфі Ласло граф передав Ілоні листа у якому обіцяє помиритися з імператором і приборкати турків, якщо Ілона прийме його пропозицію. І мріє, що «ми угорці самі станемо тим хто визволить вітчизну від турків» – каже Текелі. Якщо вірити цим словам, то можна припустити те, що Текелі через одруження із найбагатшою володаркою Північно-Східної Угорщини, представницею роду Зріні, міг отримати підтримку тих аристократів і шляхти, які ще не були в

його таборі, і, безперечно, чималу фінансову вигоду. *(До речі через декілька тижнів після одруження Текелі таки наклав руки на маєтності Ракоці).*

Відповідь Ілони була стриманою, адже «має бути імператорська згода».

Генерал Капрара знав про наміри віденського двору примиритися з Текелі і цей шлюб міг таки бути вдалим кроком на цьому шляху. Капрара відправляє полковника Сапонару до Текелі із повідомленням, що імператор не заперечує шлюб із вдовою Ракоці. Більше того дає зрозуміти, що імператор готовий гарантувати спокій країні і особливо протестантам, «маючи надію, що граф не тільки покладе зброю, але й сприятиме відновлення миру з турками...» (HORVÁTH 1869: 46).

Проїшов рік і 24 грудня 1681 року Імре Текелі просить особистої зустрічі з Ілоною Зріні і обіцяє, що ніхто від цього не постраждає.

8 січня 1682 року відбулася особиста зустріч у Сентміклоші (сучасне смт. Чинадійово) (рис 4). Текелі отримав згоду княгині на одруження, але тільки після дозволу імператора. Ілона просить естергомського архієпископа Дьордя Селепчені, канцлера Іштвана Губачоці та графа Леопольда Коллонича (голову Угоської казни) посприяти у найшвидшому отриманні імператорського дозволу. Княгиня направила свого посланця Іштвана Уйлакї до високоповажних людей із наступною «історією»: княгиня повідомила, що за словами Текелі турки пообіцяли йому Трансільванське князівство і підбурюють його на війну, але якщо він отримає позитивну відповідь, то «буде служити миру вітчизни». Ілона засвідчує, що не жила б жодної години усвідомлюючи (знаючи), що діяла проти імператора і на шкоду вітчизни» (не дослівний переклад). (LEHOCZKY 1876: 750-753, VESZELY 1862, VÁRADI 1989).

Не дочекавшись декількох днів офіційного імператорського дозволу Ілона Зріні та Імре Текелі одружилися 15 червня 1682 року у Мукачівському замку (рис 5).

Для тогочасних суспільства, мешканців палаців і замків найважливішою світською подією було весілля. Збиралися не тільки жителі міста, але й навколишніх містечок і сіл, щоб подивитися краєчком ока на молоду пару, на вінчання, тощо. У краєзнавчій літературі (особливо туристичного спрямування) зустрічаємо інформацію про помпезне весілля «39-річної Зріні та 25-річного Текелі За 8 днів гості з'їли 10 вгодованих биків, 36 телят, 20 свиней, 80 овець, чотирьох оленів, 10 косуль, шість диких кабанів, дві лані, 8 центнерів риби, 50 центнерів меду і цукру. Випили: 130 бочок червоного і 150 бочок білого вина, 40 бочок пива і 25 малих бочок польської горілки.» (<https://www.facebook.com/events/327740054395979/> Останній перегляд 11.06.2018). Так анонсує туристично-інформаційний центр м. Мукачева реконструкцію весілля графині Ілони Зріні та графа Імре Текелі в соціальній мережі.

Але джерела (насамперед свідчення очевидців) це зовсім не підтверджують. Звичайно, пара мала достатньо ресурсів щоб провести грандіозне весілля, але ж весілля було скромним, далеко не князівським або графським.

До Спішської комори (казни) дійшло малослівне повідомлення про одруження (R.VÁRKONYI 2008:134). Пару вінчав лютеранський священник Міклош Ліпоці. Важко зрозуміти, що глибоко релігійна послідовна католичка Ілона Зріні погодилася на протестантський обряд. *(Чи через те що не було офіційного дозволу від імператора, або ж бо це був другий шлюб !)*.

Про важливість весілля для різних політичних груп і віденського двору можуть свідчити присутні (точніше запрошені гості). Віденський двір представляв полковник Філіп Сансеверіно Сапонара (людина не надто високого суспільного статусу як для репрезентатора імператора і двору). З роду Зріні був присутній брат Ілони полковник Янош Зріні. Направили своїх послів комітат Шариш і місто Бартфа (суч. Бардійов). Присутніми були кілька родичів нареченого. Нотар міста Тарцал зафіксував скромне весілля (R.VÁRKONYI 2008:136). Єдине джерело, яке говорить про пишне, багате весілля це спогади князя Ференца II Ракоці, написані через багато років вже під час турецького заслання (R.VÁRKONYI 1983: 216). На момент одруження матері Ференц мав усього 6 років. І звичайно для маленького хлопчика будь-яка багатолюдна подія стає особливою. Тай через багато років оцінка подій дещо змінюється. Треба знати, що Ференц II Ракоці не любив свого вітчима, вважав що шлюб його матері накликав біду для сім'ї, тощо (див. R.VÁRKONYI 1983).

Окремо варто зупинитися на весільному подарунку від нареченого Ілоні. Тривалий час дослідники не знали про існування такого дарунку. За звичаями тих часів він був обов'язковим і у своєрідній символічній формі засвідчував ставлення нареченого до нареченої. Тобто були певні компоненти, що фігурували / зображувалися на весільному подарунку. Не збереглося документів ані про шлюбний договір, ані про інші документи, які мали регламентувати майбутнє подружнє життя і т.д. Зазвичай такі документи укладалися при одруженні представників аристократії. Можливо вони були, але з часом знищені або ще чекають у фондах архівів свого дослідника.

Отож про весільний подарунок. Відносно недавно угорський мистецтвознавець Андраш Сіладі висловив сміливу думку, що емальована підвіска із колекції Естергазі (зберігається у музеї прикладного мистецтва Будапешта), саме і є весільний подарунок Текелі (не буду розповідати про його аргументи, повіримо авторитетному науковцю) (SZILÁGYI 2007: 56). А.Сіладі та ряд інших дослідників вважають, що цей дарунок вказує на політичні, матеріальні, практичні аспекти шлюбу, адже на ньому зображено не звичний для закоханих символ Купідона або серця пробитого стрілою, а Меркурія – символ практичності.

Дійсно достойний княгині і графа весільний подарунок зробив піджупан комітату Гемер Іштван Дьондьоші – барокову поему на 1992 рядки (GYÖNGYÖSI 2000). Віршований твір в традиційній для барокової поезії алегоричній формі розповідає про Текелі та Ілону Зріні. Головні персонажі Марс і Венера, тобто Імре Текелі і Ілона Зріні. Автор не шкодував похвальних слів і прославлення аристократичних осіб. Саме з цієї поеми і починається

глюрифікація і містифікація відомих осіб раннього модерного часу угорської історії.

Отже, Ілону Зріні та Імре Текелі для прийняття важливого рішення про шлюб підштовхнули політичні мотиви. Текелі був ініціатором.

А чи був шлюб бажаним для Ілони ? Чи мала вона почуття до Текелі до одруження ? Можливо її рішення було результатом політичного компромісу ? На ці запитання відповісти складно.

Якщо Ілона і не кохала Текелі до шлюбу, то вже згодом і особливо в останні роки спільного життя вона була вірною, люблячою дружиною, супутницею у важких випробуваннях долі.

Деякі дослідники схильні припускати, що форми звернення Ілони до чоловіка у листах і є прямим доказом кохання і глибокої відданості (VESZELY 1862). Але хто трохи знається на епістолярії раннього нового часу, той знає, що це є звична форма звернення. Своєрідний подружній етикет. І насправді за цими словами могли бути будь-які почуття, ставлення, тощо.

Чи підтримувала Ілона політику свого чоловіка ?

Знову ж таки за браком достовірних джерел, можна тільки припускати, що якщо і не погоджувалася із методами (бо ж ще до одруження говорить про мир і налагодження відносин з імператором) і цілями, але усвідомлюючи політичну ситуацію, не залежну від неї, сприймає дії Текелі як необхідність.

Не могла Ілона не бачити і те, що вже через декілька тижнів після весілля Імре Текелі вводить до комендатур замків своїх людей, відновлює пряшівський колегіум, надав реформатській школі Шаршпотока ряд привілеїв, провів зміну керівництва Кошицями і Спішською казною. Користується майном володінь Ракоці для справи антигабсбурзького руху (R.VÁRKONYI 2008:154).

Будучи нащадком славного роду Зріні, які завжди боролися за самостійність Угорщини, Ілона, логічно, могла бути прихильником справи антигабсбурзького руху. Але з іншого боку, вона вже пережила жахливі наслідки невдалого виступу Вешелені, втратила батька, матір, згодом чоловіка. Чи хотіла ще раз спровокувати долю і втратити все ? Мабуть ні. Тим більше мала двох малих дітей, які через необдумані кроки матері могли втратити спадок. Все це припущення. В дійсності ситуація вийшла з під контролю. Долю Ілони та Текелі визначила міжнародна політика.

Нагадаю, 1683 рік облога Відня, і ганебна поразка султанських військ. Текелі як союзник / підданий Османів невдовзі вимушений покинути Угорщину (див. BENDA–R.VÁRKONYI 1988, VARGA 2007).

Доки Імре Текелі перебував в полоні великого візира Кара Ібрагіма (жовтень 1685 р.) імператорські війська оточили Мукачівської фортеці, яку відважно захищала Ілона Зріні впродовж 26 місяців (R.VÁRKONYI 2007:199). Звістка про оборону Мукачівської фортеці Ілоною Зріні облетіла пів-Європи. У 1685 році в Франції побачив світ перший художній роман, присвячений «жінці з героїчним серцем» (VANDEL 1685). Французькі автори з особливою

симпатією писали про Ілону Зріні та Імре Текелі і невдовзі народився справжній культ Текелі.

Незважаючи на героїчну оборону Ілона Зріні прийняла єдине правильне рішення і погодилася на «пропозицію» імператорського генерала – 14 січня 1688 року Мукачівська фортеця капітулювала (Оборону фортеці та обставини капітуляції докладно описав Тиводар Легоцький – LENOCZKY 1881: 178-191).

Ілону Зріні з дітьми відправили до Відня. Матір тримали окремо від дітей, практично в ув'язненні. Тим часом Текелі звільнився з полону.

У 1692 році віденський двір «відпустив» Ілону Зріні до свого чоловіка, і вже з цього часу вони більше не розлучаються. Після декількох років спроб продовження боротьби Імре Текелі та Ілона Зріні опинилися в еміграції на території Османської імперії (додаток 6). Не змогли залишитися у Стамбулі і на світанку 25 вересня 1701 року у супроводі близько 100 осіб вони переправилися до малоазійського узбережжя (HÓVÁRI 2014: 1062). Оселилися поблизу поблизу Ізміта в Каратепі (Karatepe). Подружжя спільно зі своїми соратниками-емігрантами заснували поселення угорців, яке назвали Квіткове поле (Çiçekler çayırları). Дослідження останніх років показали, що з колишньої угорської колонії не залишилося практично нічого (HÓVÁRI 2014: 1065). Поселення розташовувалося навколо давнього джерела на вершині пагорбу, звідки розкривається чудовий краєвид на Ізмітську бухту та місто Ізміт. Біографи подружжя припускають, що ця місцевість стала особливо близькою для них, адже як Ілона так і Імре багато років (найкращі роки) свого життя провели в оточенні Карпатських гір. Природа, ландшафт нагадували угорські простори.

Через півтора роки – 18 лютого 1703 року, після 26 днів нездужання (KOMÁROMY 1861: 76) – Ілона померла, а через два роки помер Імре Текелі (13 вересня 1705 р.) (ANGYAL 1888).

Отож, земне життя найвідважнішої жінки Європи Ілони Зріні та мужнього «короля курців» Імре Текелі завершилося на чужині. Їхній прах був привезений в Угорщину у 1906 році разом з останками Ференца Ракоці II та інших угорців-політичних емігрантів. Текелі перепохований в Кежмароці, а Ілона Зріні та її син в Кошицях в крипті собору Св. Єлизавети.

На основі вище наведених фактів можна констатувати, не заперечуючи особистої симпатії і можливо, кохання, між Ілоною Зріні та Імре Текелі, їхній шлюб став своєрідним політичним компромісом. Віденський двір даючи згоду на одруження очікував припинення руху курців і продовження перемир'я з Османами. Угорські стани (особливо шляхтичі-протестанти) мали надію, що Текелі за підтримки роду Зріні-Ракоці і завдяки їхнім матеріальним потенціалам зможуть продовжити активну боротьбу проти Габсбургів і за конфесійну рівність. Сподівалися що саме Імре Текелі стане тим поводитирем, який виведе угорське суспільство з австрійського та турецького полону і зможуть відродити державну єдність. Міжнародна спільнота (Франція, Польща, Порта) також мала свої очікування від «союзу» Текелі-Зріні-Ракоці. Але ж пані Фортуна цього разу посміхнулася Відню.

Список використаних джерел та літератури

- ANGYAL 1888 - Angyal Dávid. Késmárki Thököly Imre 1657 – 1705. Budapest, 1888-1889.
<http://mek.oszk.hu/05600/05641/html/1kotet/index.htm>
<http://mek.oszk.hu/05600/05641/html/2kotet/index.htm>
- BENDA–R.VÁRKONYI 1988 – Benda Kálmán, R.Várkonyi Ágnes (szerk): Bécs 1683. Évi török ostroma és Magyarország. Budapest, Akadémiai kiadó, 1988. 249 p.
- BUJDOSÓ 1873 a – Bujdosó Valentinus. Báthory Zsófia levele Zrinyi Ilonához. Századok, 1873. p.72-73.
- BUJDOSÓ 1873 b – Bujdosó Valentinus. Zrinyi Ilona válasza Báthory Zsófiához. Századok, 1873. p.216-217.
- GAÁL 1889 – Gaál Mózes. I.Rákóczy Ferencné, Zrinyi Ilona. Budapest, Franklin Társulat, 1899. 102 p.
- GYÖNGYÖSI 2000 – Gyöngyösi István. Thököly Imre és Zrinyi Ilona házassága. Palinódia (Kesergő Nimfa). Jankovics József, Nyerges Judit, Balassi Kiadó 2000.
<http://mek.oszk.hu/06000/06096/html/#d0e5953>
- HORVÁTH 1869 – Horváth Mihály. Zrinyi Ilona életrajza, Pest: Ráth Mór, 1869,
<http://mek.oszk.hu/10900/10948>
- HÓVÁRI 2014 – Hóvári János. Thököly Imre és Zrinyi Ilona Izmitben. Magyar Tudomány, 2014/9. p.1062-1076.
- KOMÁROMY 1861 – Magyarország s Erdélyi bujdosó fejedeleme Késmárky Thököly Imre secretariusának Komáromy Jánosnak Törökországi diáriumja s experientiája közli Nagy Ivár. Pest, Kiadja Ráth Mór, 1861. 90 p.
- LEHOCZKY 1876 – Lehoczky Tivadar. Adat Zrinyi Ilona és Thököly Imre házasságához. Századok, 1876. p.750-753.
- LEHOCZKY 1881 – Lehoczky Tivadar. Bereg vármegye monográfiája. Ungvár, 1881. 1 kötet. 452 p.
- MARKALY 2016 – Markaly Aranka. Érdek vagy szerelem ? Thököly Imre és Zrinyi Ilona kapcsolata. In.: Korunk, 2016/12. p. 29-34.
- R.VÁRKONYI 1983 – R.Várkonyi Ágnes. Kritika és emlékezet: Vázlat II.Rákóczi Ferenc Thököly-képeiről. In: A Thököly-felkelés és kora. Szerk. Benczédi László. Budapest: Akadémiai kiadó, 1983. p. 215-255.
- R.VÁRKONYI 2002 – R.Várkonyi Ágnes. Wesselényi-szervezkedés történetéhez. 1664-1671. In: Tanulmányok Szakály Ferenc emlékére. Szerk. Fodor Pál, Pálffy Géza, Tóth István György. Budapest, 2002. p. 423-460.
- R.VÁRKONYI 2007 – R.Várkonyi Ágnes. Zrinyi Ilona. In: A Zrinyiek a magyar és a horvát történelemben. Szerk. Bene Sándor, Hauser Gábor. Budapest, Zrinyi kiadó, 2007. 392 p.
- R.VÁRKONYI 2008 – R.Várkonyi Ágnes. Zrinyi Ilona „Európa legbátrabb asszonya”. Budapest, Magyar-Török Baráti Társaság, 2008. 358 p.
- SZILÁGYI 2007 – Szilágyi András. Mercurius navigans. Egy zománcozott díszítésű függő ékszer az Eszterházy-gyűjteményből. In: Ars Decorativa 25. Szerk. Szilágyi András, Bp., 2007. p. 423-423.
- TAKÁTS 1922 – Takáts Sándor. Régi idők, régi emberek. Budapest, Atheneum, 1922. 396 p.
- VANEL 1685 – Vanel Jean. Histoire de madame de Serin et du Comte de Tekeli, Paris, 1685.
- VÁRADI 1989 – Váradi –Sternberg János. Zrinyi Ilona ismeretlen levelei. Kárpáti igaz szó Új Hajtás irodalmi és kulturális melléklete, 1989, jan. 22.
- VARGA 2007 – Varga J. János. Válaszúton. Thököly Imre és Magyarország 1682- 1684-ben. MTA Történettudományi Intézet, História Könyvtár, Bp., 2007. 300 old.
- VESELY 1862 – Veszely Károly. Thököly Imre és Zrinyi Ilona levelei. In. Magyar Tudományos Értesítő, 1862. I-III. pp. 157-162, 256-263, 446-452.

ZSILINSZKY 1871 – Zsilinszky Gusztáv. Magyar hölgyek. Történelmi élet- és jellemrajzok. Pest, Kiadja Heckenast Gusztáv, 1871. 235 p.

LOVE STORY OF ILONA ZRINYI AND IMRE THÖKÖLY: TRUTH AND THOUGHTS

Oksana Ferkov

The 17th century remains one of the most studied and controversial epochs of the history of Hungary. The author proposes to add one of the episodes of the history of early modern times, namely the intricate love story of the widow of Prince Ferenc Rakoczi I - Ilona Zrinyi, and the leader of the Hungarian anti-Habsburg movement – Imre Thököly. The researcher attempts to show the political circumstances of marriage and refute individual myths about this event.

Key words: *Ilona Zrinyi, Imre Thököly, Mukachevo castle, Rakoczi, anti-Habsburg movement*

Список рисунків:

Рис.1. Герб роду Зріні

Рис.2. Портрет Ілони Зріні

Рис.3. Портрет Імре Текелі

Рис.4. Замок Сентміклош

Рис.5. Замок Паланок, Мукачево.

Рис.6. Золота підвіска – ймовірний весільний подарунок Імре Текелі Ілоні Зріні

Рис.7. Потрет Ілона Зріні бл. 1695 року

Рис.1. Герб роду Зріні

Рис.2. Портрет Ілони Зріні

Рис.3. Портрет Імре Текелі

Рис.4. Замок Сентміклош

Рис.5. Замок Паланок, Мукачево.

Рис.6. Золота підвіска – ймовірний весільний подарунок Імре Текелі Ілоні Зріні

Рис.7. Портрет Ілони Зріні бл. 1695 року